

Barbara Somerla

NARZĘDZIA AKTYWIZUJĄCE MYŚLENIE (TOC) W PRZYGOTOWANIU DZIECKA DO ŻYCIA I SZKOŁY

Im więcej nasze dzieci będą miały okazji do uczenia się w działaniu
i poprzez działanie, tym lepiej będą przygotowane do życia,
a nie tylko do szkoły¹.

B. Śliwerski

WPROWADZENIE

Niepodważalne są wartość i znaczenie edukacji przedszkolnej w przygotowaniu dziecka do dalszej nauki. Skuteczne, przemyślane i dobrze zorganizowane działania w przedszkolu dają podstawy i fundamenty do bycia dobrym uczniem w szkole oraz myślącym krytycznie człowiekiem w przyszłości. Wartą uwagi propozycją może być zastosowanie innowacyjnych narzędzi myślowych TOC (skrót od angielskiej nazwy *Theory of Constraints*; polska nazwa – teoria ograniczeń).

Zmiany, jakie niesie ze sobą nasza cywilizacja, wymagają od nauczycieli innego spojrzenia na edukację dziecka, spojrzenia w kontekście przygotowania go głównie do życia. Wymaga to większej odpowiedzialności nauczyciela, lepiej zorganizowanego procesu edukacyjnego, a także mądrej refleksji pedagogicznej już w przedszkolu nad następującymi tematami:

¹ B. Śliwerski, *Przedszkole pierwszym centrum aktywnego uczenia się*, „Bliżej Przedszkola” 2014, nr 9.

Jakie umiejętności i kompetencje dziecka przedszkolnego są dla niego najważniejsze oraz gwarantują mu dobre funkcjonowanie w życiu i odpowiednią edukację szkolną?

Jak udoskonalić proces, by zoptymalizować uczenie się wszystkich dzieci, za które jesteśmy odpowiedzialni²?

PROGRAM TOC

Już od najwcześniejszych chwil życia dziecko wykazuje aktywność, ciągle dąży do zrozumienia świata: zadaje pytania, chce wiedzieć. Od bardzo wczesnego stadium dziecko ma też własne cele i intencje: chce działać, tworzyć³. Jak nie zgubić tej chęci działania, wiedzy, ciekawości świata w procesie edukacji?

Efektywny proces edukacyjny wymaga od nauczyciela wykorzystania odpowiednich programów i narzędzi.

TOC to program, który pozwala na identyfikację ograniczeń występujących w otaczającym świecie i zarządzanie nimi. Autorem TOC jest dr Eliyahu M. Goldratt, założyciel fundacji TOCfE (TOC dla Edukacji, 1995) propagującej program na całym świecie.

Program ten skupia się na następujących ograniczeniach obecnych w edukacji:

- koncentracja na zapamiętywaniu, a nie na rozumieniu tego, czego uczy się dziecko,
- problemy z analizą i zrozumieniem nowych treści oraz poznawanych tekstów,
- trudności z odniesieniem zdobytej wiedzy do realnych sytuacji w codziennym życiu, a także wykorzystaniem wiedzy w praktyce,
- nieumiejętność rozwiązywania problemów oraz radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
- brak przygotowania w zakresie ponoszenia odpowiedzialności za konsekwencje własnych działań oraz decyzji.

„Program TOC wspiera dzieci i młodzież w procesie nabywania umiejętności jasnego komunikowania się z innymi, określania i wyrażania własnych

² D. Istance, H. Dumont, *Przyszłość środowisk uczenia się w XXI wieku*, [w:] *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, red. H. Dumont, D. Istance, F. Benavides, przeł. Z. Janowska, Warszawa 2013, s. 481.

³ M. Donaldson, *Myslenie dzieci*, przeł. A. Hunca-Bednarska, E.M. Hunca, Warszawa 1986, s. 111.

potrzeb, dążenia do celów i przewidywania konsekwencji zdarzeń w każdym aspekcie ich życia, poprzez zastosowanie narzędzi logicznego myślenia TOC⁴. Zastosowanie głównych myśli programu, począwszy od edukacji przedszkolnej, pomaga nakreślić dziecku nowy schemat myślenia, bardzo przydatny w szkole i przyszłych relacjach społecznych.

Program ten przygotowuje dzieci do podejmowania dobrych decyzji, przejmowania odpowiedzialności, podejmowania trudu, dążenia do realizacji zamierzonych celów, a także rozwijania szacunku i empatii. Jest on na tyle uniwersalny, że można go stosować zarówno w przedszkolu, jak i szkole, optymalne jest wykorzystywanie go na wszystkich etapach edukacyjnych.

Dzięki graficznemu schematowi narzędzia programu TOC są proste w użyciu, w związku z tym świetnie sprawdzają się w edukacji najmłodszych, pobudzają ich do samodzielnego myślenia i autorefleksji. Wygotski uważał, iż w procesie uczenia się kluczową rolę odgrywa system znaków i symboli⁵, dlatego te proste narzędzia myślowe są bardzo przystępne dla dzieci, a zarazem wpływają one na indywidualny rozwój każdego z nich:

- rozwijają umiejętność logicznego i krytycznego myślenia,
- wpływają pozytywnie na relacje w grupie i środowisku społecznym,
- uczą rozumienia siebie i drugiego człowieka,
- rozwijają samoregulację,
- uczą współpracy i pracy zespołowej bez rezygnacji z własnej indywidualności i własnych potrzeb,
- uczą planowania swojej pracy, wyznaczania celów, określania przeszkód oraz konstruowania planów działania,
- przyczyniają się do rozwijania umiejętności identyfikowania i definiowania problemów, wdrażają do poszukiwania oraz realizacji konstruktywnych i twórczych rozwiązań.

„Zastosowanie ich w procesie edukacyjnym wspiera dzieci w zdobywaniu nowych doświadczeń i rozwijaniu umiejętności efektywnego uczenia się”⁶.

⁴ D. Kamińska, *Jak bawić się i uczyć z pasją? Zastosowanie narzędzi myślowych TOC w pracy z dziećmi*, Kraków 2012, s. 14.

⁵ G. Dolya, *Klucz do uczenia się*, przeł. V. Dawidow, Gdańsk 2007, s. 55.

⁶ D. Kamińska, *Jak bawić się i uczyć z pasją?...*, s. 15.

EDUKACJA W UJĘCIU PRZYGOTOWANIA DZIECKA DO ŻYCIA, A NIE TYLKO DO SZKOŁY

Dzisiejsza edukacja powinna przygotowywać dziecko do życia na wielu płaszczyznach.

Wzbudzenie w dziecku ciekawości świata, zainteresowania, wiary we własne możliwości, pokazanie mu jego własnej sprawczości działania opartej na współpracy i poszanowaniu drugiego dziecka są znaczące w przygotowaniu do roli ucznia i członka społeczności. Pomocne w tym procesie jest instrumentarium myślowe TOC.

Bardzo ważne jest zatem przemyślane, właściwe organizowanie sytuacji edukacyjnych już w przedszkolu z zastosowaniem odpowiednich metod i narzędzi. Powinny one optymalnie sprzyjać zdobywaniu przez dziecko nowych umiejętności, a co za tym idzie – kompetencji.

Istotne jest tutaj ciągle twórcze poszukiwanie nauczyciela, jak i jego otwarta postawa. Praca oparta na metodach niedostosowanych do współczesnego dziecka, prowadzenie „za rękę”, ograniczanie dziecka, podawanie wiedzy zamiast pozostawiania czasu na samodzielne dochodzenie do celu, niezwracanie uwagi na sposób pracy grupy, lecz jedynie na merytoryczną treść problemu – to działania nauczyciela, które hamują proces nabywania umiejętności kluczowych.

To właśnie kreatywny i twórczy nauczyciel pozwala wzbudzić i kształtuje w dziecku cechy **twórczego umysłu**:

- **odwagę intelektualną** – cechę, która umożliwi dzieciom myślenie wbrew utartym schematom, w sposób innowacyjny, wbrew zasadzie „zawsze tak było”,
- **motywację** – czyli zainteresowanie, aby zająć się danym działaniem,
- **zadziwianie** – pozwala dziecku spoglądać na świat z pewną dozą świeżości, zaciekawienia i wszędzie widzieć coś nowego, inspirującego,
- **umiejętność relaksu** – czyli umiejętność oddania się fantazjowaniu, a także spędzaniu czasu na przyjemnościach, w ten sposób umysł dziecka odpoczywa i dojrzewa do nowych pomysłów⁷.

„Podstawą efektywnej edukacji jest pobudzenie entuzjazmu uczniów do nauki. Wymaga to jednak zrozumienia, jak młodzi ludzie się uczą, zapewnienia

⁷ K. Jankowiak-Siuda, M. Komorowska, *Ciekawość świata. O pamięci i twórczości małego dziecka*, Gdańsk 2010, s. 71.

zróznicowanego programu oraz wspierających metod nauczania i oceniania, które motywują do zdobywania wiedzy oraz umiejętności, zamiast ten proces hamować⁸. Jeśli dzieci, uczniowie nie są w przedszkolu, szkole zainteresowani, wszystko inne, co dzieje się w imię kształcenia, jest w dużej mierze nieskuteczne.

Przed nauczycielem oraz systemem edukacji stoją ciągle, każdego dnia nowe wyzwania. Największe i najważniejsze z nich skupiają się wokół pytań: Jak wzbudzić w dziecku zainteresowanie? Jak optymalnie zaangażować je w proces edukacyjny? Jak efektywnie wykorzystać czas spędzony w przedszkolu, szkole? Jak zaangażować jego myślenie? W jakie kompetencje je wyposażyć, które będą dla niego najważniejsze w jego przyszłym życiu w społeczeństwie?

W dobie poszukiwań najskuteczniejszych programów, metod i narzędzi służących edukacji warto przedstawić narzędzia myślowe TOC – jako nowoczesne instrumentarium aktywizujące myślenie, uatrakcyjniające proces dydaktyczny oraz pobudzające dzieci do aktywności⁹.

NARZĘDZIA TOC W EDUKACJI

Bezsprzecznie wartościową propozycję dobrego przygotowania dziecka do życia i szkoły stanowią narzędzia TOC, jakimi są gałąź logiczna oraz chmurka i drzewko ambitnego celu. Zastosowanie ich pozwoli na ukierunkowanie uwagi dzieci na określony temat i cel, a także będzie sprzyjać uczeniu się oraz konstruktywnemu logicznemu i krytycznemu myśleniu. Im bardziej świadomie dzieci będą używały tych narzędzi, tym lepsze będą efekty edukacyjne.

Gałąź logiczna

Gałąź logiczna to podstawowe narzędzie służące za pomocą swej struktury do przeprowadzania logicznej analizy tekstu, zrozumienia związków przyczynowo-skutkowych, przewidywania logicznych konsekwencji zdarzeń, zachowań i decyzji. W najprostszej postaci może ona być stosowana już w grupie dzieci najmłodszych w przedszkolu, w bardziej złożonej – w edukacji szkolnej. Dzieci uwielbiają układać szkielet gałęzi z gotowych elementów czy też tworzyć swoje własne, a także opowiadać kolejne epizody logicznie powiązane z następnymi

⁸ K. Robinson, L. Aronica, *Kreatywne szkoły. Oddolna rewolucja, która zmieniła edukację*, przeł. A. Baj, Kraków 2015, s. 273.

⁹ K. Kubiczek, *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Opole 2009, s. 5.

częściami. Schemat gałęzi logicznej może przypominać historyjkę obrazkową, ale w nieco odmiennym układzie graficznym.

Praca z gałęzią logiczną polega na analizie tekstu i ustalaniu kolejności zdarzeń oraz odkrywaniu związków pomiędzy nimi. Dziecko samo decydując o układzie gałęzi, lepiej rozumie sens, a także wyraźniej zauważa różnice i relacje, pozwala to na sprawniejsze zrozumienie zależności w związkach przyczynowo-skutkowych oraz ich konsekwencji. Doświadczenie to pomaga w nabywaniu umiejętności przewidywania następstw, zdarzeń i zmian¹⁰.

Ponadto gałąź logiczna rozwija kompetencje językowe i komunikacyjne dziecka, w tym mowę dialogową, wypowiedzi zdaniowe, a także sprzyja wzbogacaniu czynnego i biernego słownictwa.

Gałąź logiczna ukazuje świat zgodnie z tym, jak go rozumie i postrzega dziecko – trochę magiczny i bajkowy, trochę realny i niezrozumiały, ale widziany jego oczami. W dzisiejszym świecie dziecko musi się zmagać z różnymi trudnościami na drodze swojego rozwoju. Często są to sytuacje trudne i niezrozumiałe dla niego samego, związane z życiem rodzinnym czy też relacjami w grupie rówieśniczej. Te same sytuacje są widziane zupełnie różnie przez dorosłego, który próbuje pomóc dziecku na swój sposób, bez dziecięcego zrozumienia, i przez dziecko, dlatego ciekawe jest poznanie jego pojmowania relacji, analizowania, uzasadniania. Często to właśnie od dzieci możemy się wiele nauczyć. Młody człowiek, używając gałązki, prezentuje opinie, podaje możliwości działania i jednocześnie ukazuje nowy, zaskakujący dorosłego, punkt widzenia i sposób rozwiązania.

W pracy dydaktycznej za pomocą gałęzi logicznej fascynujące jest aktywne działanie jednostki i indywidualna praca myślowa. Każde dziecko jest zaangażowane, twórcze, ma prawo do tworzenia własnej gałęzi. W trakcie pracy z dziećmi nauczyciel „widzi” ich myślenie na gałązkach. Ćwiczenia i zabawa z gałęzią logiczną to rzetelnie wykorzystany czas zajęć – wzbudzają pełne zaktywizowanie do samodzielnego działania i myślenia każdego dziecka, na jego poziomie intelektualnym i na miarę jego możliwości. Dla nauczyciela to sama radość wynikająca z obserwacji działania, rozwoju umiejętności i kompetencji dzieci, które niejednokrotnie mogą nas zaskoczyć.

Bezsprzeczne wydaje się, że narzędzie TOC bardzo wspiera i aktywizuje dzieci nie tylko w twórczym działaniu, ale i we własnym otwarciu się na świat,

¹⁰ D. Kamińska, *Jak rozwijać umiejętność logicznego myślenia? Zastosowanie narzędzi TOC w przedszkolu*, „Blżej Przedszkola” 2011, nr 9, s. 62.

nabraniu poczucia ważności i decyzyjności. W pracy gałęzią nie ma rywalizacji, każdy może mieć własną, indywidualną i niepowtarzalną gałązkę (o ile jest logiczna), co bardzo otwiera dzieci na pracę indywidualną i zespołową, dając poczucie niepowtarzalności, mocy i sprawnego działania.

Powyższe działania kształtują w dziecku poczucie indywidualnej wartości, sprawstwa, zrozumienia, zadowolenia, mocy z działania i otwarcia na kolejne, nowe doświadczenia. Są to cechy bardzo potrzebne w szkole i życiu.

Chmurka jako narzędzie TOC

W najprostszej postaci chmurka może być stosowana w grupie dzieci starszych w przedszkolu, natomiast jej złożona forma – z powodzeniem w szkole, jako podstawowa struktura służąca do przeprowadzania analizy konfliktów. Jest to narzędzie, które służy głównie do: analizowania konfliktu, zrozumienia potrzeb drugiej strony w konflikcie, rozwiązywania wewnętrznych dylematów, nauki krytycznego analizowania własnych opinii i założeń, nauki rozwiązywania konfliktów według zasady win-win.

Chmurka, dzięki swojej graficznej formie, pozwala nazwać i lepiej zrozumieć konflikt, przenosi koncentrację dziecka na potrzeby wynikające z konkretnych zadań stron zaangażowanych w konflikt poprzez analizę i dążenie do zrozumienia jego przyczyn. Chmurka umożliwia skupienie się na prawdziwych potrzebach stron zaangażowanych w konflikt, uczy rozpoznawania i nazywania własnych potrzeb oraz potrzeb innych osób, sposobów ich zaspokajania. Nie jest to prosty proces, dzieci poznają go etapami, jednak gdy już znają zasady działania narzędzia, świetnie sobie radzą¹¹.

Na początku pracy z chmurką wychowankowie uczą się nazywania i określania konfliktu, analizowania pomiędzy kim konflikt występuje, czy jest on wewnętrzny, czy zewnętrzny. Dzieci uczą się odróżniać żądania od potrzeb, a co najważniejsze, nazywać potrzeby własne i drugiego człowieka – co wcale nie jest takie oczywiste i jasne. Umiejętność nazywania potrzeb jest jednak podstawą rozumienia siebie, drugiego człowieka i zdrowych relacji emocjonalnych w przeszłości.

Już przedszkolacy mogą nauczyć się rozwiązywania konfliktów, właśnie poprzez pracę z chmurką. Stosując *śłoneczko rozwiązań*, potrafią znaleźć wiele sposobów zaspokojenia potrzeb obu stron konfliktu i rozwiązania win-win. Wszystkie te

¹¹ Ibidem.

działania są dla nich bardzo korzystnym doświadczeniem, gdyż umożliwiają spojrzenie na problem z perspektywy współpracy, a nie współzawodnictwa, a co najważniejsze – z poszanowaniem potrzeb swoich i drugiego człowieka.

Dziecięcy świat nie jest wolny od konfliktów. My dorośli często z powodu pośpiechu rozwiązujemy je za dzieci, zamiast pozwolić im przeanalizować konflikt i przemyśleć rozwiązania. Wykorzystując chmurkę w edukacji, uczymy rozpoznawania i określania, a także nazywania potrzeb swoich i innych ludzi. W praktyce pedagogicznej obserwuje się, że dzieciom ta umiejętność przychodzi łatwiej niż osobom dorosłym. Znajomość własnych potrzeb jest niezwykle ważna w procesie komunikacji, ale również w procesie rozwoju, w szerokim tego słowa znaczeniu.

Zastosowanie chmurki pozwala na samodzielność w analizowaniu konfliktów i poszukiwaniu rozwiązań. Wyposaża w umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach bez konieczności angażowania dorosłego. Dzieci stają się kreatywne, twórcze, budują poczucie własnej wartości i poczucie sprawstwa. Praca tym narzędziem rozbudza empatię, gdyż zapobiega powierzchownemu i pozornemu zażegnaniu konfliktu.

Chmurka, jako narzędzie TOC, uczy dziecko nowych rozwiązań i wzorców na przyszłość, dobrej komunikacji, logicznego i krytycznego myślenia, lepszego rozumienia siebie oraz otaczającego je świata. Zabawy z chmurką stanowią bazę w zakresie doskonalenia umiejętności interpersonalnych, w tym budowania pozytywnych relacji w grupie rówieśniczej, opartych na zaufaniu, efektywnej komunikacji, twórczym rozwiązywaniu problemów.

Dzieci lubią pracować z chmurką. Przez analizę zachowań bohaterów opowiadań uczą się lepiej rozumieć relacje między członkami rodziny, relacje koleżeńskie, te najbliższe, które wszyscy przeżywamy, a nie zawsze potrafimy je nazwać. Dzieci odczuwają prawdziwe zaangażowanie emocjonalne i dumę podczas odgrywania scenek na macie chmurki, a także znajdując dobre rozwiązania konfliktów dla swoich bohaterów. Na postaciach fikcyjnych uczą się, próbują, doświadczają sytuacji, które później łatwiej im przeżywać w prawdziwym, realnym już życiu społecznym. Ich pracy umysłowej towarzyszy głębokie zaangażowanie emocjonalne, co stanowi podstawę dobrego procesu uczenia się.

Drzewko ambitnego celu

Drzewko ambitnego celu jest narzędziem myślowym służącym do planowania oraz osiągania stawianych sobie celów i wyzwań. Stanowi logiczny schemat, plan, dzięki

któremu możemy wizualnie zobaczyć, czego potrzebujemy, aby osiągnąć cel, na jakie przeszkody możemy natrafić oraz jakie kroki podjąć, aby te przeszkody pokonać.

Wydaje się nam, iż umiejętności wyznaczania, osiągania celów oraz planowania przeznaczone są tylko dla osób dorosłych. W dzisiejszym świecie jednak sprawnie posługują się nimi już przedszkolacy (przy niewielkiej pomocy organizacyjno-logistycznej nauczyciela). Spróbujmy im zaufać i oddać inicjatywę w ich ręce, a niejednokrotnie bardzo pozytywnie nas zaskoczą. Stawianie sobie celów oraz planowanie są umiejętnościami przydatnymi w całym naszym życiu.

W pracy z drzewkiem dzieci określają ambitny cel. Jasno sprecyzowany cel pomaga w prowadzeniu dyskusji na temat przeszkód (wewnętrznych i zewnętrznych), utrudniających jego realizację. Kolejnym krokiem jest sformułowanie celów pośrednich, czyli poszukiwanie i prezentowanie sytuacji oraz działań, które ułatwią przezwyciężanie trudności. Ostatnim etapem tworzenia drzewka jest uporządkowanie zaproponowanych działań, czyli opracowanie harmonogramu związanego z wdrażaniem poszczególnych działań w życie.

Podsumowując walory edukacyjne drzewka ambitnego celu, należy podkreślić, że narzędzie to pomaga w kształtowaniu umiejętności definiowania celów oraz uczy odpowiedzialności za ich realizację, rozwija umiejętności organizacyjne, przygotowując do świadomego planowania swojej pracy. „Zdolność do planowania przedsięwzięć i osiągania zamierzonych celów, a także umiejętność współpracy w zespole, stanowi zakres kompetencji, jakimi są inicjatywność i przedsiębiorczość, niezbędna dla prawidłowego procesu uczenia się”¹².

Drzewko ambitnego celu uczy dzieci, że to, czego pragniemy, o czym marzymy, nie zawsze „spada z nieba” jak w bajce. Jeśli bardzo czegoś chcemy, musimy podjąć kroki, odpowiednie działania, aby to osiągnąć. Narzędzie to ukazuje dzieciom przewagę działania i sprawstwa nad postawą bierności.

Praca wszystkimi narzędziami TOC odbywa się na narzędziach myślowych – obrazowych, graficznych, bliskich dziecięcym skojarzeniom. Ważne jest tutaj użycie wielu symboli, a co za tym idzie – usprawnienie procesu kodowania i dekodowania. Dzięki tym działaniom rozwijamy kreatywność i logiczne myślenie, a proces uczenia się dzieci jest bardziej atrakcyjny, przyjemny i efektywny. Te symboliczne narzędzia przyswojone przez wychowanków pozwalają już od najmłodszych lat skutecznie i szybko analizować otaczający ich świat, rozumieć zakodowane w symbolach znaki i informacje¹³.

¹² D. Kamińska, *Jak bawić się i uczyć z pasją?...*, s. 19.

¹³ A. Tkaczyk, *Pokaż dziecku świat symboli. Inspiracje wychowawcze*, Kraków 2007, s. 38.

KONKLUZJA

Przedstawione narzędzia TOC rozwijają i usprawniają wiele umiejętności oraz kompetencji dziecka, w tym myślenie logiczne i krytyczne. Wpływają one pozytywnie na relacje w grupie i środowisku oraz uczą rozumienia siebie i poszanowania drugiego człowieka. Uczą także współpracy i pracy zespołowej, planowania pracy, wyznaczania celów, określania przeszkód, definiowania problemów i konstruktywnego działania. Wdrażają do poszukiwania oraz realizacji budujących i twórczych rozwiązań. Pozwalają również nauczycielowi na zaktywizowanie wszystkich dzieci oraz wyjście poza schematy. Narzędzia TOC dobrze sprawdzają się w praktyce pedagogicznej.

Współczesnego nauczyciela powinna cechować głęboka refleksja pedagogiczna i odpowiedzialność. Należałoby każdego dnia zadawać sobie pytanie, czy to, co dzisiaj będę realizowała z „moimi” dziećmi jest dla nich dobre na przyszłość? Czy da im wiedzę, umiejętności, kompetencje oraz wiarę we własne siły, sprawczość, zaangażowanie i radość na przyszłość? Czy poza realizacją podstawy programowej dają dziecku coś więcej na przyszłość?

W placówce, w której pracuję, organizowane są zajęcia dla studentów, młodych adeptów sztuki nauczycielskiej. Po zakończeniu jednej z obserwacji zajęć, podczas jej omawiania, zwrócono uwagę młodzieży na całkiem inny aspekt roli nauczyciela, niewpisany w konspekt. W trakcie prowadzenia zajęć doświadczony nauczyciel wykorzystał narzędzia TOC. W sali wyczuwało się ogromne zaangażowanie dzieci, a nauczyciel poza wzorową realizacją metodyczną celów, treści dał im wyjątkowe prezenty na przyszłość: szansę na samodzielne aktywne działanie, akceptację, zrozumienie, wiarę w swoje możliwości, siłę do działania, szacunek dla ich pracy, zachętę i motywację do dalszego działania. Warto by się zastanowić, który aspekt tych zajęć był ważniejszy.

Z rozważań tych wynika, że nauczyciele praktycy powinni codziennie wybierać to, co jest ważniejsze dla dzieci. Z praktyki pedagogicznej można wnioskować, że zastosowanie narzędzia TOC w edukacji wspaniale przygotowuje dzieci do szkoły i życia. Rozwija ono kompetencje kluczowe, które łączy z praktyką doświadczeń życiowych.

Nieoceniona jest także wartość współpracy nauczycieli na różnych poziomach edukacyjnych, jak również polityka oświatowa gmin. Samorząd, dla którego edukacja jest priorytetem, to prawdziwy lider w edukacji. Dba on o współpracę, o jedność działań, o wspólne strategie rozwoju i pracy swoich jednostek oświatowych. Wszyscy razem pracujemy na ściśle określone kompetencje

dziecka. Nauczyciele różnych etapów edukacyjnych znają te same narzędzia, chociaż są one zróżnicowane w zależności od wieku i umiejętności dzieci.

„Edukacja rozkwita w środowisku partnerstwa i współpracy – w szkołach, pomiędzy szkołami oraz pomiędzy innymi grupami i organizacjami”¹⁴, a co najważniejsze – między poziomami edukacyjnymi. Już w przedszkolu nauczyciel pracuje na całokształt kompetencji wychowanka.

Narzędzia TOC wykorzystywane w edukacji są innowacyjnymi metodami pracy z dzieckiem umożliwiającymi jak najlepsze przygotowanie go do szkoły i nie tylko. Nie wymagają specjalnych, dodatkowych środków, a jedynie wiedzy, chęci i zmiany myślenia.

Nauczyciele każdego etapu edukacyjnego powinni pamiętać, że ich głównym zadaniem jest przygotowanie dzieci do życia. To, co możemy im dać najcenniejszego, to wiara w swoje możliwości, optymizm, dobra samoocena, chęć działania. Możemy „pokazać dzieciom ich wyjątkowość, obudzić drzemiące w nich pokłady nieograniczonych możliwości”¹⁵.

BIBLIOGRAFIA

- Biało-brzeska J., *Zostań nawiedzoną nauczycielką, czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Warszawa 2006.
- Dolya G., *Klucz do uczenia się*, przeł. V. Dawidow, Gdańsk 2007.
- Donaldson M., *Myślenie dzieci*, przeł. A. Hunca-Bednarska, E.M. Hunca, Warszawa 1986.
- Istance D., Dumont H., *Przyszłość środowisk uczenia się w XXI wieku*, [w:] *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, red. H. Dumont, D. Istance, F. Benavides, przeł. Z. Janowska, Warszawa 2013.
- Jankowiak-Siuda K., Komorowska M., *Ciekawość świata. O pamięci i twórczości małego dziecka*, Gdańsk 2010.
- Kamińska D., *Jak bawić się i uczyć z pasją? Zastosowanie narzędzi myślowych TOC w pracy z dziećmi*, Kraków 2012.
- Kamińska D., *Jak rozwijać umiejętność logicznego myślenia? Zastosowanie narzędzi TOC w przedszkolu*, „Blżej Przedszkola” 2011, nr 9.
- Kubiczek K., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Opole 2009.
- Robinson K., Aronica L., *Kreatywne szkoły. Oddolna rewolucja, która zmieniła edukację*, przeł. A. Baj, Kraków 2015.

¹⁴ K. Robinson, L. Aronica, *Kreatywne szkoły...*, s. 275.

¹⁵ J. Biało-brzeska, *Zostań nawiedzoną nauczycielką, czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Warszawa 2006, s. 291.

Sternberg R.J., Spear-Swerling L., *Jak nauczyć dzieci myślenia*, przeł. O i W. Kubiński, Gdańsk 2003.

Śliwerski B., *Przedszkole pierwszym centrum aktywnego uczenia się*, „Bliżej Przedszkola” 2014, nr 9.

Tkaczyk A., *Pokaż dziecku świat symboli. Inspiracje wychowawcze*, Kraków 2007.

NARZĘDZIA AKTYWIZUJĄCE MYŚLENIE (TOC) W PRZYGOTOWANIU DZIECKA DO ŻYCIA I SZKOŁY

Streszczenie: Na wstępie autor przedstawia rozważania nad współczesnymi wyzwaniami stojącymi przed edukacją przedszkolną. Podkreśla znaczenie stosowania narzędzi TOC w przedszkolu, które zapewniają dobre przygotowanie dziecka do roli ucznia w szkole. W rozwinięciu prezentuje założenia teoretyczne programu TOC (*Theory of Constraints*). Autor skupia się także na przedstawieniu narzędzi TOC, takich jak: gałąź logiczna, chmurka, drzewko ambitnego celu. Każde z narzędzi opisane jest pod kątem efektów, jakie daje w pracy edukacyjnej z dzieckiem. Podkreślając walory edukacyjne narzędzi TOC w edukacji przedszkolnej, autor dzieli się własnym doświadczeniem pedagogicznym jako nauczyciel praktyk i trener.

Słowa kluczowe: program TOC (*Theory of Constraints*), TOCfE (*TOC for Education*), narzędzia TOC, innowacyjność, wychowanie przedszkolne

TOOLS TO ACTIVATE THINKING (TOC) AND THEIR ROLE IN PREPARING A CHILD FOR LIFE AND SCHOOL

Summary: In the introductory section the author discusses the latest challenges preschool education faces nowadays. The author of the article emphasizes the importance of applying the TOC tools in the early childhood education as preparing the child for the role of being a pupil at school. The main body of the article outlines the theoretical assumptions behind the TOC Programme (*Theory of Constraints*). The author focuses on the presentation of the TOC tools: the Logical Branch, the Cloud, the Ambitious Target Tree. Each of these tools is characterized with a focus on the expected results in the process of education of young children. With an emphasis on the educational value of the TOC tools in early childhood education the author seeks to share her professional experience as a teacher and a coach.

Keywords: Theory of Constraints (TOC) Programme, TOC for Education (TOCfE), TOC tools, educational innovation, pre-school education